

ΕΙΔΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Αλέξιος Μαυρουδής

Παιδιατρικός τομέας, Κέντρο Υγείας Καλλιθέας

Cite as: Mavroudis, A. (2026). APPLICATION OF COGNITIVE DEVELOPMENT THEORIES IN ADOLESCENCE. Perioperative Nursing Journal (GORNA), 15(1), 17–21. <https://doi.org/10.5281/zenodo.23230409>

Περίληψη:

Η γνωστική ανάπτυξη αποτελεί ιδιαίτερη πτυχή της ανθρώπινης εμπειρίας, συμπεριλαμβανομένων των σκέψεων, των συναισθημάτων, των κινήτρων και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Αποτέλεσμα είναι η διαμόρφωση γνωστικών θεωριών ή ερευνητικών μεθόδων με σκοπό την επικάλυψη ενός μεγάλου εύρους θεμάτων, από τις γνωστικές διεργασίες και τη συναισθηματική ευημερία έως τα αναπτυξιακά στάδια και τις διαταραχές της ψυχικής υγείας των εφήβων. Η αποτελεσματικότητα των θεωριών δεν εξαρτάται μόνο από το σωστό σχεδιασμό τους και την ορθή εκτέλεσή τους, αλλά και από την ανταπόκριση του πληθυσμού μελέτης. Η συμμόρφωση σε πληθυσμιακό επίπεδο θεωρείται απαραίτητη, αφού η γνώση, η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών προκλήσεων και η επικοινωνία προϋποθέτουν την ομαλή μετάβαση στην εφηβική ηλικία. Σε αυτή τη διαδικασία συμμετέχουν και βιολογικοί παράγοντες, όπως η κληρονομικότητα και η ωρίμανση, διαδραματίζοντας ουσιαστικό ρόλο στον προσδιορισμό της συμπεριφοράς, των συναισθηματικών αντιδράσεων και στην ανάδειξη της ψυχικής ανθεκτικότητας. Επιτυγχάνεται η επεξεργασία των πληροφοριών με προσοχή, γεγονός που επηρεάζει τη μάθηση και την ανάπτυξη.

Λέξεις Κλειδιά: Ανάπτυξη, Θεωρία, Εφηβεία, Συμμόρφωση, Ανθεκτικότητα.

Αλληλογραφία: Αλέξιος Μαυρουδής MD,MSc, E-mail: alexis.mavroudis@yahoo.gr

SPECIAL ARTICLE

APPLICATION OF COGNITIVE DEVELOPMENT THEORIES IN ADOLESCENCE

Alexios Mavroudis

Pediatric Department, Kallithea Health Center

Cite as: Mavroudis A. Application of cognitive development theories in adolescence. *Perioperative Nursing*. 2026;15(1):17–21.

Summary:

Cognitive development is a unique aspect of human experience, including thoughts, emotions, motivations, and social interactions. This has led to the development of cognitive theories or research methods designed to cover a wide range of topics, from cognitive processes and emotional well-being to developmental stages and mental health disorders in adolescents. The effectiveness of theories depends not only on their proper design and implementation, but also on the response of the study population. Compliance at the population level is considered essential, since knowledge, assessment of environmental challenges, and communication are prerequisites for a smooth transition to adolescence. Biological factors, such as heredity and maturation, also play a role in this process, playing an essential role in determining behaviour, emotional reactions, and the development of mental resilience. Information is processed carefully, which affects learning and development.

Keywords: Development, Theory, Adolescence, Conformity, Resilience.

Corresponding author: Alexios Mavroudis, E-mail: alexis.mavroudis@yahoo.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη είναι πεδίο έρευνας της σύγχρονης ψυχολογίας και αναφέρεται στη φυσιολογία με την οποία τα ανθρώπινα όντα εξελίσσονται και αλλάζουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Είναι μια βιολογική διαδικασία με σταθερή πορεία, αλλά με μεταβαλλόμενο χρονικό ορόσημο που παρουσιάζει, όμως, ποικίλους ρυθμούς ωρίμανσης στις προσωπικές και κοινωνικές σχέσεις¹. Διακρίνεται σε κατηγορίες ανάλογα με την ηλικία και τη συμπεριφορά των ανθρώπων, τονίζοντας τη σημασία των προστατευτικών παραγόντων που προέρχονται από τα τρία επίπεδα επιρροής – του ατόμου, της οικογένειας και της κοινότητας. Συγκεκριμένα, ταξινομείται ως εξής²: α) σωματική ανάπτυξη (σχήμα, μέγεθος, δομή εγκεφάλου, αισθητηριακές ικανότητες, κινητικές δεξιότητες), β) γνωστική ανάπτυξη (δεξιότητες αντίληψης, σκέψης, συλλογισμού, επίλυσης προβλημάτων), γ) γλωσσική ανάπτυξη (χρήση της γλώσσας, λεξιλόγιο), δ) ανάπτυξη προσωπικότητας (απόκτηση σταθερών και μόνιμων χαρακτηριστικών, αυτοαντίληψη ως ξεχωριστό άτομο) και ε) κοινωνικο-πολιτισμική ανάπτυξη (κοινωνικοποίηση).

Βέβαια, ουσιαστικό ρόλο στην ανθρώπινη εξέλιξη διαδραματίζουν και οι βιολογικοί παράγοντες, όπως η κληρονομικότητα και το περιβάλλον, αφού επηρεάζουν με αποτελεσματικό τρόπο την ανθρώπινη οντότητα, ενώ παράλληλα επιδρούν στη διαμόρφωση των γνωστικών ικανοτήτων και συναισθηματικών αντιδράσεων. Καθοριστικό ορόσημο αποτελεί η αναπτυξιακή πορεία των παιδιών στην εφηβική ηλικία, η οποία ορίζεται ως το αναπτυξιακό στάδιο από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή³. Σε αυτή την περίοδο, μέσα από τις προσωπικές εμπειρίες και ιδεοληψίες, ο έφηβος επιδιώκει ένα σταθερό αίσθημα ταυτότητας που ολοκληρώνεται από την κοινωνική εγγραφή και αναζήτηση της προσωπικής του ταυτότητας. Οι προσδοκίες είναι υψηλές και στηρίζονται στη λογική, στην αντίληψη των καταστάσεων και στο συναίσθημα⁴.

Το παρόν άρθρο αποτελεί μια βραχεία ανασκόπηση μελέτης των γνωστικών θεωριών ανάπτυξης της φυσιολογίας των εφήβων και της διαμόρφωσης ψυχικών προστατευτικών δυνάμεων (ψυχική ανθεκτικότητα-resilience). Η ψυχική ανθεκτικότητα είναι μια πολυδιάστατη έννοια που εμπεριέχει την εκδήλωση θετικής προσαρμοστικής έκβασης ή της ικανότητας του ατόμου να εκδηλώνει συμπεριφορές που προάγουν την υγεία του.

ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι έφηβοι έχουν την ικανότητα να αναπτύξουν το γνωσιολογικό τους επίπεδο και να αλληλοεπιδρούν με το περιβάλλον. Αναπτύσσονται θεωρίες γνωστικής ανάπτυξης, ένα σύνολο από ορισμούς ή αξιώματα, υποθετικές δομές, νόμους και υποθέσεις με σκοπό την ερμηνεία παρελθόντων

συμβάντων, την πρόβλεψη μελλοντικών καταστάσεων και την περιγραφή φαινομένων που συνδέονται μεταξύ τους ή με το περιβάλλον.

Αυτή η διαδικασία είναι συνολική ή αθροιστική σύμφωνα με τη θεωρία του Jean Piaget και αποτελείται από στοιχεία ή ικανότητες οι οποίες, αν όχι ολοκληρωτικά ανεξάρτητες, είναι ποιοτικά διαφοροποιημένες. Καλλιεργεί την αφηρημένη σκέψη, προωθεί την κατανόηση, την επίλυση προβλημάτων χωρίς φυσικούς περιορισμούς και βελτιώνει τις μεταγνωστικές δεξιότητες. Παράλληλα, επιτυγχάνεται η προώθηση της μάθησης με βάση τη διερεύνηση των συζητήσεων και των ερευνητικών έργων, προάγει την πνευματική περιέργεια και τη δημιουργική σκέψη, ενώ προετοιμάζει τους εφήβους για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την επαγγελματική εξέλιξη⁵.

Από την άλλη πλευρά, αθροιστικό ρόλο κατέχει και η κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία του Lev-Vygotsky, όπου η γλώσσα θεωρείται ισχυρό εργαλείο επικοινωνίας και νοητικής προσαρμογής, γεγονός που επιτρέπει τη σύνοψη, τη διευκρίνιση, την ερώτηση και την πρόβλεψη. Ο έφηβος αναπτύσσει το γνωσιολογικό του υπόβαθρο, εκτιμά τις ικανότητές του και βελτιώνονται οι επιδόσεις του στο σχολικό περιβάλλον. Η μάθηση επιτυγχάνεται μέσω αλληλεπίδρασης με έναν ενήλικα που διαθέτει ανώτερη γλωσσική ικανότητα και μορφωτικό υπόβαθρο. Σε αυτή τη διαδικασία συμμετέχει και η θεωρία επεξεργασίας των πληροφοριών, αφού οι έφηβοι αναπτύσσουν ικανότητα συγκέντρωσης σε εργασίες μεγαλύτερες περιόδους πέραν της μιας ώρας, ενώ η γνώση γίνεται πιο εκτεταμένη και ολοκληρωμένη, αντανakλώντας μια βαθύτερη κατανόηση πολλών θεμάτων. Επιτυγχάνεται η κωδικοποίηση των γνώσεων που αντλεί το άτομο από το περιβάλλον, η ενίσχυση της μνημονικής ικανότητας και η ανάκληση αποθηκευμένων πληροφοριών από τη μακροχρόνια μνήμη. Φυσικοί παράγοντες, όπως η τεχνολογία, ο πολιτισμός και η ψυχική διάθεση επηρεάζουν τη νοημοσύνη των παιδιών με αποτέλεσμα την αντίδραση με λογικό τρόπο σε κάθε είδους γλωσσικά, αισθητηριακά και κινητικά ερεθίσματα^{6,7}.

Συμπερασματικά, η γνωστική ανάπτυξη αποτελεί βασικό ορόσημο εφηβικής ωρίμανσης, αφού επιτρέπει τη λογική επεξεργασία των βιολογικών αλλαγών, την αντιμετώπιση της ψυχικής αστάθειας, την κοινωνική αναπροσαρμογή και την αποφυγή συγκρούσεων με πρόσωπα ιδιαίτερου κύρους. Οι έφηβοι με αίσθηση ελέγχου και αυτοπεποίθηση πιστεύουν στην ικανότητά τους να λύνουν τα προβλήματα με πειθώ και να αισθάνονται επάρκεια.

ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η προσέγγιση με βάση την ψυχική ανθεκτικότητα εστιάζεται στους γονείς και την οικογένεια ως τις πιο σημαντικές δυνάμεις στη ζωή των εφήβων που μπορούν να τους προστατεύσουν από επιβλαβείς καταστάσεις και συμπεριφορές, αλλά και να

τους βοηθήσουν να αυξήσουν την αποδοτικότητα τους στο σχολείο και στις καθημερινές δραστηριότητες. Οι γονείς προτρέπουν τους εφήβους να αναγνωρίσουν ότι κατέχουν ικανότητες, δεξιότητες, εσωτερικές δυνάμεις και παράλληλα να αναπτύξουν τους πολλαπλούς τομείς ψυχικής ανθεκτικότητας θέτοντας ανάλογα ερωτήματα σχετικά με το γονεϊκό τους ρόλο. Οι τομείς ψυχικής ανθεκτικότητας που καλούνται οι έφηβοι να αναπτύξουν είναι η επάρκεια, η αυτοπεποίθηση, η σύνδεση, ο χαρακτήρας, η συμβολή, η αντιμετώπιση και ο έλεγχος.

Δεδομένου των παραπάνω, αξιόλογο παράδειγμα μελέτης ψυχικής ανθεκτικότητας αποτελεί το υπερκινητικό σύνδρομο Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα (ΔΕΠΥ) και μάλιστα στην εφηβική ηλικία τα συμπτώματα που εκδηλώνονται είναι η διάσπαση της προσοχής, οι διαταραχές της νοημοσύνης, της απόδοσης, οι φόβοι, η κατάθλιψη, τα ψυχοσωματικά ενοχλήματα και το χαμηλό επίπεδο αυτοπεποίθησης και συγκέντρωσης. Τα παιδιά χάνουν απαραίτητα αντικείμενα της καθημερινής χρήσης, αποσπάται εύκολα η προσοχή τους από εξωτερικά ερεθίσματα και ξεχνούν τις υποχρεώσεις τους⁸.

Πρωτοποριακές θεραπείες χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση του συνδρόμου όπως η ψυχοδυναμική, η θεραπεία συμπεριφοράς, η οικογενειακή υποστήριξη και η ενίσχυση των γνωστικών λειτουργιών. Οι επιστήμονες προτείνουν την ύπαρξη ενός εξατομικευμένου προγράμματος διδασκαλίας με πολυαισθητηριακές μεθόδους μελέτης με σκοπό την εκμάθηση λεκτικών εννοιών και ενίσχυση της μνήμης, εστίαση στην οργάνωση, στον προγραμματισμό και στην κοινωνική αλληλεπίδραση, καθώς επίσης ανατροφοδότηση και παρακολούθηση της προόδου των παιδιών «Εικ.1»⁹. Τελειώνοντας, η φαρμακευτική αγωγή κρίνεται απαραίτητη σε περιπτώσεις που επηρεάζεται η απόδοση, η ψυχοκοινωνική συμπεριφορά καθώς και όταν ο κίνδυνος επιδείνωσης είναι ορατός.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι έφηβοι είναι ευαίσθητοι σε συγκεκριμένα ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη μπορεί να παρουσιάσει καθυστέρηση, αν απουσιάζουν τα ερεθίσματα, αλλά οι όποιες επιπτώσεις είναι αναστρέψιμες. Η επαφή με την οικογένεια αποτελεί ευαίσθητη περίοδο στην εφηβική ηλικία και θεωρείται απαραίτητη για την προσωπική συνοχή και για την καλλιέργεια της προσωπικότητας. Η εφηβεία είναι ένα δυναμικό γεγονός με πολλαπλούς συσχετισμούς, αφού εστιάζεται στη δομή (οργάνωση της σκέψης και της προσωπικότητας), στη διαδικασία (μνήμη ή επεξεργασία πληροφοριών) και στο περιεχόμενο (γνωστική ανάπτυξη), δίνοντας έμφαση στην αθροιστική συμπεριφορά και στο κοινωνικό περιβάλλον¹⁰. Σήμερα, τα παιδιά αποτελούν μια ομάδα ιστορικά καθορισμένων γενετικών ή περιβαλλοντικών επιδράσεων που καθορίζουν μια χρονική περίοδο και διαμορφώνουν το χαρακτήρα στα πλαίσια των φυσικών παραγόντων. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η προσαρμογή του εφήβου με το περιβάλλον για να ικανοποιηθούν οι ατομικές του ανάγκες.

Η βελτίωση, λοιπόν, της εφηβικής ψυχικής υγείας σε συλλογικό επίπεδο απαιτεί εξισορρόπηση της καθημερινής ζωής με την οικογένεια και τους συνομηλίκους στα σχολεία και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος με επικέντρωση σε προστατευτικούς κοινωνικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, κοινωνικοί παράγοντες είναι «οι καταστάσεις στις οποίες οι άνθρωποι γεννιούνται, ανατρέφονται, ζουν, εργάζονται και γερνούν». Αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της ανθρώπινης οντότητας και της προσωπικής ασφάλειας των εφήβων.

Συμπερασματικά, αποτέλεσμα των παραπάνω παρατηρήσεων είναι η πρόληψη και η ορθή διάγνωση των γνωστικών αποκλίσεων με στόχο την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας μέσω παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας προσανατολισμένες στους εφήβους. Η εφηβεία αποτελεί, άλλωστε, μια περίοδο μάθησης και ανακαλύψεων, επομένως και μια εποχή αλληλεπίδρασης με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Έφηβος	Να μάθει να μελετά καλύτερα, να διαχειρίζεται το χρόνο του και να αναπτύσσει δεξιότητες οργάνωσης. Να καθορίζει χρόνο και τόπο για τη μελέτη του. Να χρησιμοποιεί ημερολόγιο ή τετράδιο υποχρεώσεων για να παρακολουθεί τις εργασίες, τις προθεσμίες κ.τ.λ. Να κοιμάται με τακτικό ωράριο και επαρκώς, καθώς η κόπωση μπορεί να επιτείνει τα συμπτώματα της ΔΕΠ-Υ. Να περιορίσει την ώρα μπροστά από οθόνες, καθώς μπορεί να επηρεάσει την ακαδημαϊκή του απόδοση και να αυξήσει την κοινωνική απομόνωση
Σχολείο	Εξατομικευμένη προσέγγιση στη μάθηση (π.χ. μικρότερες τάξεις και επιπλέον δάσκαλος). Να γίνει «συμβόλαιο» με επιθυμητές συμπεριφορές και να παρέχεται θετική ανατροφοδότηση όταν αυτές επιτυγχάνονται στους εφήβους και στους γονείς Εξατομικευμένο πρόγραμμα διδασκαλίας.
Οικογένεια	Στενή και τακτική συνεργασία με το προσωπικό του σχολείου για την παρακολούθηση της προόδου του μαθητή. Οι γονείς να μάθουν να αντικαθιστούν την κριτική για τη συμπεριφορά και τους βαθμούς των εφήβων με πιο θετική επικοινωνία και συζητήσεις για την επίλυση των προβλημάτων.

Εικόνα 1. Συμπεριφορικές παρεμβάσεις στη ΔΕΠ-Υ, (2014).⁹

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Schrank B, Brownell T, Tylee A, Slade M. Positive psychology: an approach to supporting recovery in mental illness. *East Asian Arch Psychiatry*. 2014;24(3):95-103.
- Haimovitz K, Dweck C. The Origins of Children's Growth and Fixed Mindsets: New Research and a New Proposal. *Child Dev*. 2017;88(6):1849-1859.
- Plomin R, DeFries J.C, Knopik V.S, Neiderhiser J.M. Behavioral genetics (6th ed.). Worth Publishers, 2016.
- Πατσεάδου Μ. Καταγραφή και διερεύνηση συμπεριφορών υψηλού κινδύνου σε μαθητικό πληθυσμό του νομού Θεσσαλονίκης [Διδακτορική διατριβή]. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Θεσσαλονίκης, 2013.
- Girgis F, Lee D, Goodarzi A, Ditterich J. Toward a Neuroscience of Adult Cognitive Developmental Theory. *Front Neurosci*. 2018;12:4.
- Tarcísio J, Falcão D, Hazin I. Heuristic value of eclecticism in theory development: the case of Piagetian-Vygotskian dialogue about proportional reasoning. *Integr Psychol Behav Sci*. 2012;46(1):32-38.
- Ngu BH, Phan HP. Developing Problem-Solving Expertise for Word Problems. *Front Psychol*. 2022;13:725280.
- Rajaprakash M, Leppert M. Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Pediatr Rev*. 2022;43(3):135-147.
- Sharma A, Couture J. A review of the pathophysiology, etiology, and treatment of attention-deficit hyperactivity disorder (ADHD). *Ann Pharmacother*. 2014;48(2):209-225.
- Kärtner J, Schuhmacher N, Giner Torrens M. Culture and early social-cognitive development. *Prog Brain Res*. 2020;254:225-246.